

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi AMK

Juha Oravuo, Mikko Mattinen

Kotouttamisen haasteet

Opinnäytetyö 2018

Tiivistelmä

Mikko Mattinen, Juha Oravuo
Kotouttamisen haasteet, 40 sivua, 2 liitettä
Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö 2018
Ohjaajat: Koulutuspäällikkö Helena Wright

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa maahanmuuttajille tarjottavien kotoutumiskoulutuksien kohtaamia haasteita. Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Tässä opinnäytetyössä käsitellään myös kotouttamisen taustaa Suomessa. Lisäksi käydään läpi kotouttamiseen olennaisesti liittyvät kansainväliset ja kotimaiset lait.

Kirjallisuuskatsauksen artikkelihaussa käytimme Saimia Finnasta löytyvää tietokantojen selauspalvelua. Tietokannoiksi valikoituivat: Arto – kotimainen artikkeliviitetietokanta, Directory of Open Access Journals, Ebsco Academic Search Elite ja Emerald Journals. Lisäksi käytimme aineiston haussa manuaalista hakua.

Tutkimuksessa nousi esiin kaksi teemaa, jotka asettavat haasteita maahanmuuttajan kotoutumiselle. Ensimmäinen teema on institutionaalisista syistä eli palvelujärjestelmästä aiheutuvat haasteet ja toinen teema on yksilöstä ja yhteisöstä nousevat haasteet. Kummastakin teemasta löytyi runsaasti kotoutumisen esteeksi mahdollisesti nousevia seikkoja. Palvelujärjestelmä ei ota tarpeeksi huomioon maahanmuuttajien kulttuurisia ja kielellisiä erityistarpeita. Maahanmuuttajan lähtömaassa saama koulutus saattaa jäädä huomaamatta, jolloin tämä resurssi jää hyödyntämättä. Toisinaan myös tiedonkulku eri viranomaisten välillä takeltelee. Kotouttamista ei myöskään edistä uudessa kotimaassa kohdattu rasismi ja syrjintä, maahanmuuttajien mielenterveysongelmat ja niiden hoitamattomuus, sekä perheiden yhdistämisprosessit.

Tutkimuksemme tulosten perusteella kotouttamiskoulutus vaatii toimenpiteitä useissa asioissa. Lisäksi koulujen vieraiden kulttuurien ja suvaitsevaisuuden opetusta tulisi lisätä. Suomi muiden länsimaiden tapaan kärsii väestönkasvun tyrehytymisestä ja tulevaisuudessa myös yhä pahemmasta työvoimapulasta. On maahanmuuttajia vastaanottavien maiden etu, että kotouttaminen hoidetaan hyvin ja ripeästi.

Asiasanat: kotouttaminen, kotoutuminen, maahanmuuttaja

Abstract

Mikko Mattinen, Juha Oravuo
The Challenges of Integration, 40 Pages, 2 Appendices
Saimaa University of Applied Sciences
Health Care and Social Services, Lappeenranta
Degree Programme Social Services
Bachelor's Thesis 2018
Instructor: Ms Helena Wright, Manager

The purpose of this study was to examine integration challenges faced by the immigrants from the institutional point of view as well as from the individual and community perspective. The objective in this narrative review was to combine this information into clear form for all those who work with the immigrants in health care and social service sector. Our research question was: how integration challenges are manifested in this field of studies? In addition, looking briefly through the background of immigration integration in Finland and the international and domestic laws according to this subject.

Four research databases were used in this literature review: Arto – Finnish article reference database, Directory of Open Access Journals, Ebsco Academic Search Elite ja Emerald Journals all these can be found through Saimia Finna electronic library. In addition, manual searches were also used.

During the research process two themes which pose challenges came prominent. First one was challenges generated by and from integration system and services, in other words institutional problems. The other one was challenges faced by individual or community. Both of these themes included possible barriers which could slow down or even prevent integration process. It is possible that integration service system does not consider the cultural and linguistic special needs of the immigrants. Immigrant education is not recognized at the destination country and this resource is often not exploited. Sometimes communication between the authorities do not work. Also, racism and discrimination, mental health issues and poor family reunion process do not promote good integration process.

According to the results of this study integration process needs correction in many issues. In education sector foreign culture studies need more attention and resources. Finland along with many OECD countries suffers aging population and falling natality and in the future shortage of manpower. It is in the interest of the receiving countries to handle the integration process in the best possible way.

Keywords: integration, immigration, immigrant

Sisällysluettelo

1 Johdanto	5
2 Kotouttaminen	6
2.1 Kotouttamisen määritelmiä	6
2.2 Kotouttamisen kehitys Suomessa.....	7
2.3 Kotouttamisen polut.....	8
2.4 Taustaa kotouttamiselle.....	11
2.5 Asenteiden muuttaminen.....	11
2.6 Työllisyyden lisääminen.....	12
3 Sopimukset ja lainsäädäntö	12
3.1 Kansainväliset lait ja säädökset.....	12
3.2 Kotouttamislaki 493/1999	13
3.3 Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.....	14
3.3.1 Alkukartoitus kotoutumislain mukaan.....	14
3.3.2 Kotoutumissuunnitelma kotoutumislain mukaan	15
3.3.3 Paikallistason kotouttamistoimenpiteet kotoutumislaisissa.....	17
3.4 Ulkomaalaislaki 301/2004.....	17
4 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja toteutus	18
4.1 Narratiivinen kirjallisuuskatsaus.....	19
4.2 Kirjallisuushaku ja asiasanat.....	20
4.3 Sisäänottokriteerit.....	21
4.4 Aineiston kuvaus	22
4.5 Aineiston analyysi.....	23
5 Tulokset	27
5.1 Institutionaaliset haasteet	27
5.2 Yksilölliset ja yhteisölliset haasteet.....	29
6 Pohdinta	31
6.1 Kotouttamisen haasteet.....	31
6.2 Kokonaisvaltaista kotouttamista	32
6.3 Maahanmuuton kustannukset.....	32
6.4 Maahanmuuttajat työvoimareservinä.....	33
6.5 YK:n Onnellisuusraportti.....	34
6.6 Suomen kotouttamistoiminnan kehitys	34
6.7 Eettiset näkökohdat ja luotettavuus	35
6.8 Oma oppiminen ja ammatillisuuden kehittyminen.....	36
6.9 Jatkotutkimusaiheet.....	36
Kuviot.....	37
Kuvat	37
Liitteet.....	37
Lähteet:.....	38

Liitteet:

Taulukko 1. Ei pakolaistaustaiset maahanmuuttajat.

Taulukko 2. Pakolaistaustaiset maahanmuuttajat

1 Johdanto

Ulkomaalaisten maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt voimakkaasti koko 2000-luvun. 1990-luvulla Suomeen muutettiin vielä pitkälti humanitäärisistä syistä, kunnes perhesiteiden, työn tai opiskelun vuoksi muuttaneiden osuus alkoi tasaisesti kasvaa. Vuonna 2015 kaikki kuitenkin muuttui radikaalilla tavalla. Turvapaikanhakijoiden vuosittainen aiemmin noin 3000 saapuneen henkilön määrä kasvoi 32 000: teen. Tämä merkitsi kotouttamispolitiikan, lainsäädännön, käytännön normien ja resurssien kohdentamisen uudelleen organisointia (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016.) Vaikka vuosi 2015 korosti erityisesti turvapaikanhakijoiden määrää maahanmuuttajien joukossa, myös muista syistä, kuten työn, perheen tai opiskelun takia maahan muuttaneiden osuus on kasvanut. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014b.)

Uutiset ovat kertoneet maahanmuuttajista, jotka ovat kotoisin mitä eksoottisimmista maista syntyperäisten suomalaisten vinkkelistä tarkasteltuna. Omasta kulttuuristamme paljon poikkeavista maista saapuvien maahanmuuttajien sopeutuminen pohjoiseen hyvinvointivaltioomme askarrutti opinnäytetyön kirjoittajia. Millaisia toimia valtio ja maahanmuuttajien parissa työskentelevät järjestöt voisivat ottaa käyttöön tulijoiden kulttuurishokin tasaamiseksi? Kuinka hyvin tällaiset toimenpiteet ovat auttaneet maahanmuuttajia kotoutumaan Suomeen? Suomessa on panostettu voimakkaasti kotouttamistoimenpiteisiin. Millaisia haasteita nämä toimenpiteet ovat kohdanneet?

Meillä Suomessa on mielestämme omaperäinen kulttuuri, joka ei ole niin kansainvälinen tai monikulttuurinen kuin eurooppalaisten naapuriensa. On helppo kuvitella maahan saapuvien muuttajien ihmetystä vaitonaisessa pohjoisessa valtiossamme. Arki ei ehkä alakaan sujumaan niin helposti kuin maahanmuuttaja toivoisi. Työnhaku tai kouluttautuminen ei ole maahanmuuttajille ongelmaton. Tällainen kehitys ruokkii tunnetusti syrjäytyneisyyttä, päihteiden ongelmakäyttöä ja altistaa rikosten tekemiselle. Siksi mielestämme on erityisen tärkeää, että yhteiskunta tekee aktiivisesti työtä maahanmuuttajien kotouttamiseksi ja liittämiseksi yhteiskuntamme täysivaltaisiksi kansalaisiksi. Tässä tutkimuksessamme selvitämme, kuinka hyvin tässä onnistutaan.

Selvitämme opinnäytetyössämme Euroopassa ja Suomessa yleisesti käytössä olevien kotouttamiskäytäntöjen haasteita maahanmuuttajien osalta kirjallisuuskatsauksen avulla. Koostamme valituiksi tulleiden tutkimuksien tiedot kotouttamisen ongelmista ja teemme niistä yhteenvedon. Tämän pohjalta nostamme esiin kotouttamisen haasteita ja tuomme niitä esille kotouttamisen parissa työskenteleville sosiaalialan työntekijöille. Toiveemme on, että he voivat käyttää tutkimustamme oman työnsä suunnitteluun.

2 Kotouttaminen

2.1 Kotouttamisen määritelmiä

Kotoutuminen määritellään Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoiman Kotouttamisen osaamiskeskuksen maahanmuuttajien kanssa työskentelevien henkilöiden tueksi hallinnoiman kotouttaminen.fi – sivuston mukaan seuraavasti:

Maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka päämääränä on, että maahanmuuttaja tuntee olevansa yhteiskunnan aktiivinen ja täysivaltainen jäsen.

Tavoitteena on, että maahanmuuttaja omaksuu yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samalla kun hän tutustuu uuden asuinmaansa kielelliseen ja kulttuuriseen ympäristöön, tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Vastavuoroisesti vastaanottava yhteiskunta saa uusia vaikutteita ja monimuotoistuu.

Yhteiskunnan ja järjestöjen tekemä kotouttaminen t määritellään kotoutumisen edistämiseksi ja tukemiseksi monialaisella työotteella. Työkaluina näissä prosesseissa käytetään kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluita viranomaisten ja muiden tahojen toimeenpanemina asiakkaan henkilökohtaisen kotoutumissuunnitelman pohjalta. (Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2014a.)

2.2 Kotouttamisen kehitys Suomessa

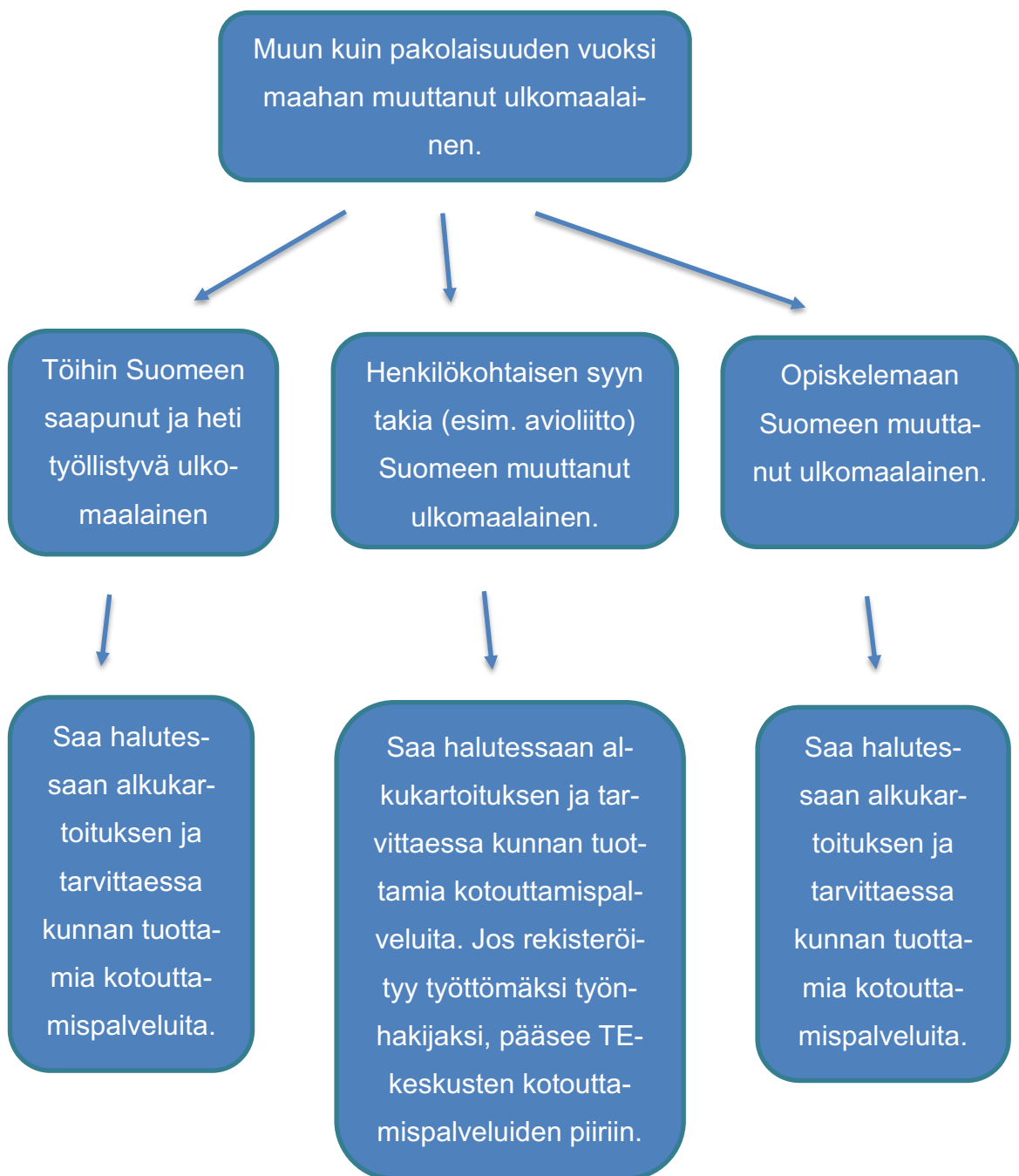
Virallisen kotouttamispolitiikan Suomessa voi katsoa alkaneeksi, kun laki maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, Kotouttamislaki (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999), tuli voimaan 1.5.1999. Tuolloin kotoutujien nopeaksi koettu määrän kasvu ja suomalaisten yleisen mielipiteen asenneilmasto saivat aikaan tarpeen uuden lain säätämisestä. Alkuperäisväestön mielikuvissa työperäisistä tai perheystistä maahan muuttaneet henkilöt sekoittuivat helposti toisiinsa. Tämä aiheutti sangen stereotyyppisen leiman maahanmuuttajien yhteiskunnalliseen asemaan. Virallisesti lain tavoitteiksi määriteltiin maahanmuuttajien kotoutuminen, tasa-arvo ja valinnanvapauden edistäminen. Näitä asioita oli tarkoitus edistää viranomaisten tietoja ja taitoja kehittämällä. Nämä tiedot ja taidot tarjoavat osaltaan maahanmuuttajille paremmat mahdollisuudet yhteiskuntaan integroitumiseen ja työllistymiseen. (Uusikylä & Tuominen, Reuter, Mäkinen 2005, 3.)

Ensimmäisen kotouttamislain astuttua voimaan vuonna 1999 määriteltiin sen toisessa pykälässä kotouttamisen viralliseksi käsitteeksi maahanmuuttajan osallistuminen työelämään ja yhteiskunnallisiin aktiviteetteihin niin että hän voi säilyttää samalla oman kielensä ja kulttuurinsa. Aktiivisiksi toimijoiksi kotouttamiseen tähtäävissä toimenpiteissä määriteltiin laissa työministeriö, opetushallitus, työvoimaviranomaiset (mm. TE-keskukset). Tärkeimmät yksittäiset toimenpiteet ja toimintojen organisointi tulivat lain myötä kuntien toimeenpantaviksi. Näistä mainittakoon erityisesti kotouttamisohjelma ja kotouttamissuunnitelma. Kotouttamisohjelmassa maahanmuuttajalle tarjotaan perustietoja suomalaisesta yhteiskunnasta, suomen- tai ruotsin kielen opetusta, tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon, kontakteja suomalaisiin ja suomalaiseen yhteiskuntaan, tasa-arvoisen mahdollisuuden osallistua yhteiskunnan toimintoihin sekä tietoisuutta oikeudesta etniseen ja kielelliseen tasa-arvoon. Jos maahanmuuttaja ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi, tehdään hänelle yhdessä kunnan ja TE-keskuksen kanssa kotouttamissuunnitelma. (Uusikylä ym. 2005, 14-17.)

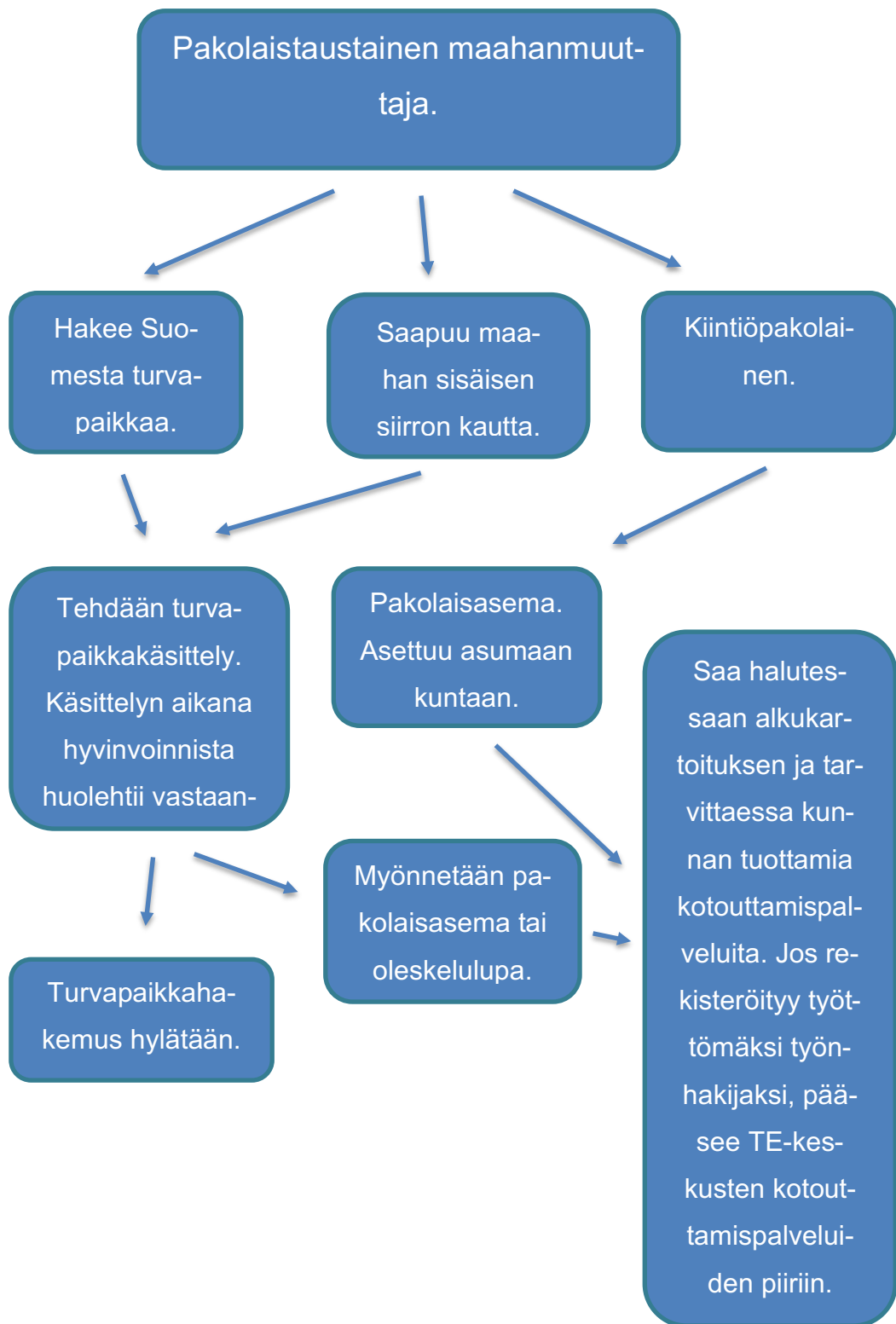
2.3 Kotouttamisen polut

Maahanmuuttajien vastaanottamat kotouttamistoimenpiteet voivat poiketa toisistaan paljonkin. Jokainen maahanmuuttaja ottaa vastaan niitä toimenpiteitä joita katsoo tarvitsevansa. Lisäksi tarjottaviin kotouttamistoimenpiteisiin vaikuttavat maahanmuuttajan tausta ja status, jolla hän maahan saapuu. Kuviossa 1 selvitämme muun kuin pakolaisuuden vuoksi Suomeen muuttaneen henkilön mahdollisuuksia kotouttamistoimiin. Tällaisia maahanmuuttomotiiveja ovat muun muassa työ, opiskelu tai henkilökohtainen syy (yleensä parisuhde). Koska näistä syistä maahan saapuneilla henkilöillä on jo jonkinlainen oleskelulupa, ovat he oikeutettuja kotouttamistoimiin ja ollessaan työnhakijoita myös TE-keskusten palveluihin.

Kuviossa 2 kuvataan pakolaistaustaisten maahanmuuttajien saamia mahdollisia kotouttamistoimenpiteitä. Pakolaistaustaisia maahantulijoita ovat Suomesta turvapaikkaa hakevat henkilöt, EU:n sisäisen siirron perusteella maahan saapuvat henkilöt ja kiintiöpakolaiset. Pakolaistaustaiset maahanmuuttajat ovat oikeutettuja kotouttamiskoulutukseen heti kun he saavat oleskeluluvan. Kiintiöpakolaisille oleskelulupa myönnetään heti, sisäisellä siirrolla saapuvalla yleensä melko nopeasti ja turvapaikkaa hakevalle välittömästi, kun hän saa myönteisen turvapaikkapäätöksen.

Kuvio 1. Muun kuin pakolaisuuden vuoksi Suomeen muuttaneen henkilön mahdollisuudet kotouttamistoimiin.

Kuvio 2. Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien saamat mahdolliset kotouttamistoimenpiteet.

2.4 Taustaa kotouttamiselle

Lakeihin kirjatut kotouttamisvelvoitteet ja -tavoitteet perustuvat todettuihin tarpeisiin (kts. luku 3). Kun virallisia tavoitteita verrataan tilastoihin, joista käy ilmi maahanmuuttajien elämässä tapahtuneet muutokset, voidaan arvioida kotouttamistoimenpiteiden vaikuttavuus. On helppo päätellä, että viime aikoina esille nousseet ikävät uutiset tiettyjen maahanmuuttajavaltaisten lähiöiden sosiaalisista ongelmista Ruotsissa ja myös Ranskassa ja joissakin muissa Euroopan maissa, liittyvät osaltaan kotouttamisen ongelmiin. Maahanmuuttajien työllistyminen ei ole helppoa: Suomessa vuosina 2008-2013 maahanmuuttajista oli kokonaan työttömiä tai työllistämistoimien piirissä 17% ja työttömyysjaksoja oli 26%:lla työkykyisistä maahanmuuttajista (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017).

Suomi kärsii rakenteellisesta työvoimapulasta. Ikäluokat ovat pienentyneet vuosi vuodelta suhteessa aikaisempiin ikäluokkiin. Tämä asettaa maahanmuuttajat tärkeään asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Koska 80% Suomessa asuvista ulkomaalaisista on työikäisiä, voisivat he toimia työvoimareservinä Suomen pitkällä aikavälillä tapahtuvan taloudellisen kasvun vaatimalle työvoiman tarjonnalle (Eronen, Härmälä, Jauhiainen, Karikallio, Karinen, Kosunen, Laamanen & Lahtinen 2014).

2.5 Asenteiden muuttaminen

Kotouttamislaissa määriteltiin yhdeksi sen tavoitteeksi Suomen mielipideilmaston muuttaminen maahanmuuttajille kotoutumisystävällisempään suuntaan. Kulttuurien kohdatessa syntyy väistämättä jännitteitä, jotka purkautuvat mahdollisena rasisen mielialan lisääntymisenä. Tällaisen kierteen katkaisu on mahdollista päättäväsillä kotouttamistoimenpiteillä ja erityisesti asiallisella tiedottamisella joka kohdistetaan kantasuomalaiselle väestölle. (Mattila & Björklund 2013.)

Suomalaiset suhtautuvat pääosin myönteisesti työperäiseen maahanmuuttoon, mutta pakolaisuuden kohdalla asenteet ovatkin huomattavasti tiukemmat. Tutkimuksissa ilmenevä kielteinen suhtautuminen näyttäytyy suomalaisilla myös hälyttävämmillä tavoilla: vihapuheena ja väkivaltaisena toimintana. Asenteiden muutosmahdollisuudesta kertoo Närpiön esimerkki. Pienen paikkakunnan asukaslukuun suhteessa suuri maahanmuuttajien osuus on onnistuttu kotouttamaan

hyvin. Maahanmuuttajat elävät sopuisaa rinnakkaiseloä suomalaistaustaisten asukkaiden kanssa myönteisen ilmapiirin vallitessa. Asenteiden muuttaminen ei ole nopea prosessi ja se vaatii paljon panostusta erityisesti tutkijoilta ja opettajilta. Maahanmuuttoa ja etnisyyttä käsittelevää oppimateriaalia on syytä lisätä kouluihin kaikilla oppiasteilla. (Alitolppa-Niitamo, Fågel & Säävälä 2013.)

2.6 Työllisyyden lisääminen

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työttömyys oli huomattavasti suomalaistaustaisia yleisempää. Pienimmillään ulkomaalaistaustaisten työttömyys oli 30 - 34 vuotiailla ja suhteessa suomalaistaustaisiin ero työllisyydessä oli pienin ikäryhmässä 25 - 29 vuotiaat. Vanhemmilla ihmisillä ero suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten työttömien määrässä kasvaa selkeästi. Tuloksista käy selkeästi ilmi, että koulutetumpien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työttömyysprosentti on kouluttamattomampia pienempi. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla maahanmuuttajilla työttömyys oli 11,5% ja vähemmän koulutetuilla 18%. Ulkomaalaistaustaisten suomalaisia korkeammat työllisyysluvut eivät kuitenkaan johdu motivaation puutteesta. Pääosin heidän halunsa työllistyä on suuri ja he käyttävät tehokkaasti erilaisia työllistymismenetelmiä hyväkseen. Suurimmaksi ongelmaksi työnhaussa he kokevat puutteellisen kielitaidon. (Nieminen, Sutela & Hannula 2015.)

3 Sopimukset ja lainsäädäntö

3.1 Kansainväliset lait ja säädökset

Euroopan ihmisoikeussopimus vahvistettiin 1950 ja Suomi liittyi siihen 1989. Suomi on, liittyttyään Euroopan ihmisoikeussopimukseen, sitoutunut noudattamaan yleisinhimillisiä säädöksiä omassa lainsäädännössään ja toiminnoissaan myös maahanmuuttajia koskien (European court of human rights 2002).

Toinen merkittävä kansainvälinen pakolaisiin liittyvä sopimus, Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (Geneve 28.7.1951), astui Suomessa voimaan 8.1.1969 (Asetus pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta 77/1968). Tässä yleissopimuksessa, jota myös Geneven-

- tai YK:n pakolaissopimukseksi kutsutaan, määrittellään pakolaisuuden käsitteet, pakolaisen asema ja oikeudet sekä kansalaisuus- ja karkoituskysymykset. Erityisen ajankohtainen osio tätä opinnäytetyötä kirjoittaessa on sopimuksessa 33 artikla, kohta 1:

33 artikla: Karkoituksen ja palauttamisen kieltäminen: 1) Sopimusvaltio ei tavalla tai toisella saa karkoittaa tai palauttaa pakolaista sellaisten alueiden rajoille, jossa hänen henkeään tai vapauttaan uhataan rodun, uskonnon, kansalaisuuden ja tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi.

3.2 Kotouttamislaki 493/1999

Suomessa tuli voimaan 1.5.1999 Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999. Tämä laki tunnetaan myös Kotouttamislakina. Kotouttamislaisissa säädetään viranomaisten velvoite maahanmuuttajien kotouttamisesta ja kotouttamisen toimintatavoista. (Uusikylä ym.2005.)

Kotouttamislain 493/1999 virallinen tavoite oli kotoutumisen edistäminen tuottamalla maahanmuuttajille palveluja yhteiskunnan vaatimien tietojen ja taitojen omaksumiseksi. Laki turvaa ja määrittelee myös maahanmuuttajien toimeentuloon ja huolenpitoon liittyvät kysymykset, sekä turvapaikanhakijoiden vastaanottoon liittyvät kysymykset. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.)

Kotoutuminen määrittellään kotoutumislaisissa yksilöllisenä kehityksenä kohti työllistymistä samalla aktiivisesti yhteiskunnan toimintoihin osallistuen oman kielen ja kulttuurin säilyttäen. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.) Kotouttaminen määrittellään kotouttamislaisissa viranomaisen suorittamiksi toimenpiteiksi kotoutumisen edistämiseksi maahanmuuttajan omia voimavaroja tukien (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999).

Viranomaisten suorittamat kotouttamistoimenpiteet voivat alkaa, kun maahanmuuttajalla on kotikunta Kotikuntalain (201/1994) asettamalla tavalla. Kotouttamistoimenpiteet ovat viime kädessä pääosin valtion kustantamia. Kunnat ovat

tehneet Kotouttamislain velvoittamana kotoutumishojelman yhdessä työvoimaviranomaisen, muiden viranomaisten ja kansaneläkelaitoksen kanssa. Kotouttamislaki säättää maahanmuuttajan oikeudesta kotoutumissuunnitelmaan sekä kotoutumistuesta, sen edellytyksistä ja määräytymisajasta. Kotouttamislaissa määritellään myös maahanmuuttajan velvollisuudet, turvapaikanhakijan vastaanotto sekä vailla huoltajaa saapuvien alaikäisten henkilöiden kanssa toimiminen. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.)

3.3 Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010

Kotouttamislakia täydentämään säädettiin vuonna 2010 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Lain tarkoituksiksi kirjattiin kotoutumisen edistäminen ja tukeminen, maahanmuuttajan osallistumisen mahdollistaminen suomalaiseen yhteiskuntaan sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisääminen samalla väestöryhmien keskinäisiä jännitteitä purkaen ja yhteisymmärrystä lisäten (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010).

Laissa määritellään lain piiriin kuuluvat henkilöt ja seuraavat käsitteet: kotoutuminen, kotouttaminen, maahanmuuttaja, sosiaalinen vahvistaminen, monialainen yhteistyö sekä syystä tai toisesta erityisiä toimenpiteitä tarvitseva maahanmuuttaja (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010).

Lisäksi Laissa kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 määritellään lakia soveltavat viranomaiset. Näitä ovat kunnat, TE-toimistot ja muut kotoutumista edistävät toimijat. Näiden viranomaisten ja toimijoiden vastuulla on tuottaa maahanmuuttajille ns. perustieto suomalaisesta yhteiskunnasta. Lisäksi edellä mainittujen toimijoiden velvollisuuksiin kuuluu ohjauksen ja neuvonnan tuottaminen kotoutumiseen, palveluihin ja työelämään liittyvissä asioissa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

3.3.1 Alkukartoitus kotouttamislain mukaan

Maahanmuuttajien alkukartoitusta järjestää Työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta. Jos maahanmuuttaja on julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain

(916/2012) mukaan työtön työnhakija, järjestää alkukartoituksen hänelle TE-toimisto. Jos maahanmuuttaja saa toimeentulosta annetun lain (1412/1997) perusteella toimeentulotukea, joka ei ole tilapäistä, järjestää alkukartoituksen kunnan siihen osoittama viranomaisen. Jos maahanmuuttaja pyytää alkukartoitusta ja hänen arvioidaan sitä tarvitsevan, voi alkukartoituksen järjestää kunta tai TE-keskus. Alkukartoituksen järjestänyt taho voi halutessaan ohjata maahanmuuttajan saamaan muun viranomaisen tai organisaation palveluita, jos katsoo asiakkaan niitä tarvitsevan. Tästä ohjaamisesta täytyy kuitenkin olla konsensus toimijoiden välillä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.)

Alkukartoituksen perusteella kunta tai TE-keskus arvioivat asiakkaan tarpeen kotoutumissuunnitelman teolle. Tarpeen arvioinnissa huomioidaan mm. asiakkaan tarve kotoutumiskoulutukselle tai omaehtoiselle opiskelulle. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

3.3.2 Kotoutumissuunnitelma kotoutumislain mukaan

Kotoutumissuunnitelma tehdään aina yksilöllisesti. Kotoutumissuunnitelman ensisijaisena tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan suomen- tai ruotsin kielen opiskelua sekä muiden yhteiskunnassa tarvittavien tietojen ja taitojen kartuttaminen. Maahanmuuttajan mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintoihin yhdenvertaisena jäsenenä tulee näin helpommaksi. Kotouttamissuunnitelman puitteissa voidaan myös päättää maahanmuuttajan oman äidinkielen opettamisesta sekä luku- ja kirjoitustaidon opettamisesta. Myös yhteiskuntaan perehdyttävää, kotoutumiseen liittyvää ja yksilöllisistä tarpeista nousevaa koulutusta voidaan järjestää. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Maahanmuuttajalle tehdään kotoutumissuunnitelma, jos hän on työtön työnhakija tai saa toistaiseksi jatkuvaa toimeentulotukea. Myös alkukartoituksessa ilmenevä tarve kotouttamissuunnitelman tekoon on pätevä syy sen toteuttamiselle. Kotouttamissuunnitelma on tehtävä viimeistään kolmen vuoden kuluttua oleskeluoikeuden määrittämisestä ja se tehdään ensimmäisellä kerralla enintään vuodeksi. Kotouttamissuunnitelman enimmäiskesto on asiakkaan tarpeesta riippuen enintään kolme vuotta. Erityisen syyn vuoksi kotouttamissuunnitelmaa voidaan jatkaa vielä kahdella vuodella. Myös väliaikainen esteellisyys, kuten esimerkiksi äitiysloma,

vanhempainvapaa, sairaus tai vamma, voi pidentää kotouttamissuunnitelman kestoa vastaavalla ajalla. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Kunta ja työ- ja elinkeinotoimisto yhdessä laativat kotouttamissuunnitelman maahanmuuttajan kanssa. Tämä tapahtuu viimeistään kahden viikon kuluttua alkukartoituksesta. Prosessissa on huomioitava myös maahanmuuttajan omat tavoitteet kotoutumista silmällä pitäen. Kotoutumissuunnitelma ja muut kotoutumiseen liittyvät toimenpiteet sovitellaan mahdollisimman hyvin yhteen ja tarvittaessa monialaista yhteistyötä soveltaen. TE-keskuksen vastuulla kotoutumissuunnitelmassa ovat koulutus ja työnhaku sekä työnhakua ja työllistymistä tukevat toimenpiteet. Kunnat vastaavat kotoutumista ja työllistymistä edistävien kuntapalveluiden järjestämisestä sekä kotouttamistoimenpiteistä maahanmuuttajan terveydentilan, iän tai perhesyiden niin vaatiessa. Kotouttamistoimet alkavat viimeistään kuukauden kuluttua suunnitelman teosta. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Alaikäiselle maahanmuuttajalle laaditaan kunnan toimesta kotoutumissuunnitelma, jos henkilön katsotaan sitä tarvitsevan. Ilman huoltajaa saapuvalla alaikäiselle kotoutumissuunnitelma laaditaan aina. Näissä tapauksissa lapsen tai nuoren puhevaltaa käyttää hänen huoltajansa tai edustajansa. Myös perheille voidaan joissain tapauksissa tehdä kotouttamissuunnitelma. Tällöin tuetaan erityisesti lasten kehitystä kiinnittäen samalla huomiota myös vanhemmuuden edellytysten tukemiseen. Perheille tehtävä kotoutumissuunnitelma vaatii monialaista yhteistyötä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Laissa kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 määritellään kotoutumissuunnitelmaa koskien järjestävän osapuolen ja kotoutettavan velvollisuudet sekä kotoutumissuunnitelman seurantaan liittyvät asiat. Kotoutettavan kotoutumissuunnitelman aikainen toimeentulo tulee työttömyysetuudesta tai toimeentulotuesta. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Laissa kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 selvitetään kotoutumiskoulutuksen sisältö ja määritellään suomen tai ruotsin kielen tavoitteelliseksi taidoksi peruskielitaito. Työvoimakoulutus on kotoutumiskoulutuksen pääsääntöinen toteut-

tamismalli. Myös omaehtoista koulutusta sovelletaan. Laissa kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 käydään läpi myös omaehtoisen koulutuksen tuen vaikutus työttömyysetuuteen. Laissa kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 on säädetty, että opiskelun pitää sisältää suomen- tai ruotsin kielen opiskelua, tai sen pitää tapahtua edellä mainituilla kielillä. Myös luku- tai kirjoitustaidon opiskelu katsotaan kuuluvaksi työttömyysetuuden piiriin. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

3.3.3 Paikallistason kotouttamistoimenpiteet kotoutumislaisissa

Paikallisten toimijoiden vastuulle kotoutumislaisissa on säädetty kansainvälisyyden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tukeminen ja vuorovaikutuksen kehittäminen väestöryhmien kesken. Vuoropuhelua eri etnisten ryhmien välillä pyritään parantamaan. Kunnille on laissa säilytetty eri väestöryhmille yleis- ja yhteensovittamisvastuu. Kunta pitää huolen, että sen tarjoamat palvelut sopivat maahanmuuttajille ja että sen henkilökunta on koulutettu vastaamaan maahanmuuttajien tarpeisiin. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Kotoutumislaisissa määritellään kunnan kotouttamisohjelma ja sen sisältö. Laissa eritellään myös valtion sekä työ- ja elinkeinoministeriön vastualueet lain toteuttamisessa. Laki määrää kuntapaikan saaneen kotoutujan kuntaan määräytymisestä sekä maahanmuuttajien kotoutuskoulutuksesta aiheutuneista kuluista. Nämä varat tulevat valtion budjetista. Lisäksi laissa käsitellään alaikäisenä maahan ilman huoltajaa saapuneen maahanmuuttajan edustaminen ja tällaisen tilanteen säädökset. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

3.4 Ulkomaalaislaki 301/2004

Kolmas kotouttamisen kannalta tärkeä laki on Ulkomaalaislaki 301/2004. Lain tarkoituksena on hallitun maahanmuuton turvaaminen, kansainvälisen suojelun antaminen ihmis- ja perusoikeuksien hengen mukaisesti, sekä Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten huomioon ottaminen. Tätä lakia sovelletaan ulkomaisten henkilöiden maahantuloon, maasta lähtemiseen, oleskeluun ja työntekoon. (Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2014c.)

Ulkomaalaislaissa määritellään ulkomaalaiseksi henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen, unionin kansalainen, kolmannen maan kansalainen, liikenteen harjoittaja (kun kyseessä luonnollinen henkilö). Lisäksi Ulkomaalaislaissa määritellään kotouttamisen kannalta merkityksellisiä seikkoja kuten: viisumi, oleskelupa, pitkään maassa oleskellut kolmannen maan kansalainen, työntekijän oleskelulupa, muu oleskelulupa ansiotyötä varten, työnteko-oikeus, yrittäjän oleskelulupa, pakolaissopimus, pakolainen, pakolaisasema, toissijainen suojelu, kansainvälinen suojelu, turvapaikka, perheenkokoaja, vastuuvaltio, Schengenin yleissopimus, Schengen säännöstö, Schengen-valtio, Schengen-alue, rajatarkastusviranomaisen, ihmiskauppa, ihmiskaupan uhri, biometrinen tunnistus, tekninen osa, Euroopan unionin sininen kortti sekä korkeaa pätevyyttä vaativa työ. (Ulkomaalaislaki 301/2004.)

Kotoutumislain kannalta ulkomaalaislaissa ovat tärkeitä oleskelulupiin ja niiden keston liittyvät artiklat. Myös EU-kansalaisia koskevat oleskelusäännökset ovat merkityksellisiä. Vaikkei oleskelulupien statuksella olekaan merkitystä kotoutumislain soveltamisalaan, riippuvat kotoutumista edistävät palvelut ja toimenpiteet maassa oleskelun luonteesta ja pituudesta. Kotoutumistoimien tarve arvioidaan kuitenkin aina kotoutumislain perusteella. (Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2014b.)

4 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja toteutus

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on luoda yhteenveto siitä, millä tavalla kotoutumisen haasteet ilmenevät aiheesta kirjoitetuissa tutkimusartikkeleissa. Laadimme tutkimamme aineiston pohjalta aineiston kuvauksen kotouttamistoiminnan käytännön haasteista.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa selkeässä muodossa tiivis katsaus aiheesta joka koskettaa enenevässä määrin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia nyt ja tulevaisuudessa. Kotouttamistoiminnan haasteista koottua yhteenvetoa on tarkoitus tarjota kotouttamistoimintaa tekeville henkilöille toiminnan tehostamiseksi ja ongelmien ratkaisemiseksi.

Tutkimuskysymyksemme on:

Miten kotouttamisen ja kotoutumisen haasteet ilmenevät tutkimuksissa.

4.1 Narratiivinen kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyömme tutkimusmetodi on narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on integroivan katsauksen ohella toinen kuvailevien kirjallisuuskatsaustyypeistä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistoa ei välttämättä valikoida metodisten sääntöjen pohjalta, vaan käytetyt aineistot voivat olla huomattavankin laajoja. Toisinaan myös traditionaaliseksi kirjallisuuskatsaukseksi kutsutussa kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymykset ovat systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen tai meta-analyysiin verrattuna väljemmät. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on yksi yleisemmin käytetyistä kirjallisuuskatsauksen metodeista ja se voidaan määritellä ilman tiukkoja rajoja ja sääntöjä olevaksi yleiskatsaukseksi. Vapaamuotoisesta tyylistään huolimatta tällä metodilla voidaan kuvata ilmiöitä laaja-alaisesti ja myös luokitella niiden ominaisuuksia. (Salminen 2011, 6-8.)

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on kirjallisuuskatsauksista metodisesti kevein, mutta se pystyy tuottamaan aiheesta muita kirjallisuuskatsausmenetelmiä laajemman kuvan, tai vaihtoehtoisesti kuvata aiheen historian ja kehityksen. Narratiivisella otteella on mahdollista tuottaa epäyhtenäisestä tiedosta jatkuva tapahtuma: synnytetään tapahtumien maisema. Pyrkimyksenä on aina tuottaa helppolukuinen lopputulos. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa vielä kolmeen alaluokkaan: Toimituksellinen katsaus merkitsee, että julkaisun tueksi kirjoitetaan ytimekäs kirjallisuuskatsaus, joka tukee julkaisun teemaa. Käytetty aineisto on tällöin suppea. Kommentoivassa katsauksessa kirjallisuuskatsaus metodina ei ole olennainen, vaan katsauksen tarkoitus on herättää puhtaasti keskustelua. Usein lopputulos saattaa olla puolueellinen. Kirjoittajan maailmankuva on näissä katsauksissa vahvasti läsnä. (Salminen 2011, 6-8.)

Puhuttaessa narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta tarkoitetaan yleensä kolmatta narratiivista kirjallisuuskatsauksen metodologiaa: narratiivista yleiskatsausta.

Kahteen edelliseen metodiin verrattuna yleiskatsaus on laajempi prosessi, joka pyrkii mahdollisuuksien mukaan tiivistämään aiempia tehtyjä tutkimuksia. Tutkimusaineistoa ei ole lajiteltu tiukan systemaattisella seulalla. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen analyysin pitäisi olla tulokseltaan kuvaileva synteesi, yhteenveto on ytimekäs ja johdonmukainen. Toisinaan narratiivinen kirjallisuuskatsaus voi olla luonteeltaan myös kriittinen. (Salminen 2011, 6-8.)

Narratiivista kirjallisuuskatsausta on käytetty runsaasti opetuksen tukena. Kuvailuvan luonteensa vuoksi narratiivinen metodi on hyvä tutkimustulosten ajantasaistaja, vaikka se ei kykenekään kovin analyttiseen lopputulokseen. Tutkijat ovat tulleet tutkimuksissaan narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta tulokseen, ettei se välttämättä sovellu yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi. Kenties sen mahdollisesti sisältämän johdattelevuuden ja puolueellisuuden vuoksi, On tutkittu myös narratiivisen otteen käyttökelpoisuutta systemaattisen tutkimuksen piirissä, mutta tähän ei uskota päästävän tyydyttävästi, ellei narratiivista tutkimusta pystytä kehittämään edelleen. (Salminen 2011, 6-8.)

4.2 Kirjallisuushaku ja asiasanat

Artikkelihaussa käytimme Saimia Finnasta löytyvää tietokantojen selauspalvelua. Haut teimme 25.3.2018. Halusimme rajoittaa lähteiden etsimisessä käytettävien tietokantojen määrää jo tutkimuksen alkuvaiheessa vastaamaan aihepiiriämme maahanmuuttoa ja kotoutumista. Jätimme siten pois opinnäytetyömme kannalta vähemmän relevantteja tietokantoja, jotka käsittelevät lähinnä taloutta tai tekniikkaa. Päätelimme työmme kannalta olennaisten tietokantojen löytyvän aiheista: yleinen (general), avoin (open access), sosiaalipalveluala (social care) ja terveydenhuoltoala (health care). Näiden rajausten jälkeen jäi jäljelle vielä useita viitetietokantapalveluita, joiden joukosta päädyimme seuraaviin: Arto kotimainen artikkeliviitetietokanta, Directory of Open Access Journals, Ebsco Academic Search Elite ja Emerald Journals. Lisäksi etsimme aineistoa manuaalisilla hauilla.

Hakutermeiksi valikoituivat siten yllä esitetyn kriteeristön pohjalta, seuraavat asiasanat: maahanmuutt*, kotout*, perhe*, immigration, refugee, famil*, migration, early ja childhood education. Hakuja tietokannoista teimme kokeilemalla ja

yhdistelemällä näitä asiasanojaseuraavalla sivulla olevan esimerkin mukaisesti (kuva 1)

2	Tietokanta	Hakusanat	Rajaukset	Hakutulokset	Otsikot	Tiivistelmät	Valitut	E-aineisto
3	Arto	Maahamuutt?, kotout?, perhe?	Englannin tai suomenkielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2008-2018	42	42	42	1	http://www.iulk/dle/10024/13070
4	Arto	Maahamuutt?, kotout?,	Englannin tai suomenkielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2008-2018	15	15	15	1	https://journal.fi/ticie/view/4469
5	Arto	Immigration, refugee, famil?	Englannin tai suomenkielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2008-2018	1	1	1	0	
	Directory of Open Access Journals	Immigration, refugee, famil*, migration	Englannin kielinen vertaisarvioitu	16/22	16	16	0	

Kuva 1. Esimerkki kirjallisuushausta

4.3 Sisäänottokriteerit

Sisäänottokriteereiksemme valitsimme seuraavat:

1. Julkaisun on oltava akateeminen tutkimusartikkeli ja sen on oltava julkaistu vertaisarvioidussa julkaisussa.
2. Se on oltava e-aineisto.
3. Julkaisun on oltava alkuperäisartikkeli, suomen tai englannin kielellä.
4. Julkaisuvuoden pitää sattua vuosille 2008-2018.
5. Aineiston tulee käsitellä joko maahanmuuttoa, kotouttamista ja perheitä tai maahanmuuttoa ja varhaiskasvatusta.

Täten poissulkeviksi kriteereiksi muodostuivat:

1. Julkaisu tai artikkeli on muun kuin englannin- tai suomenkielinen.
2. Artikkeli on muualta kuin OECD-alueelta.
3. Artikkeli ei käsittele maahanmuuttoa, kotouttamista, perheitä tai varhaiskasvatusta.
4. Artikkeli on julkaistu ennen vuotta 2008.
5. Artikkeli käsittelee maahanmuuttoa tai pakolaisuutta niin, että sillä ei yhdistävää tekijää perheisiin tai varhaiskasvatukseen.

4.4 Aineiston kuvaus

Kaikki artikkelit valittiin niin, että niistä kuullaan mahdollisimman monipuolisesti sekä maahanmuuttajien, että heidän kanssaan työtä tekevien ammattilaisten ääni. Lopulliseen analysoitavaan aineistoon valikoituivat seuraavat artikkelit:

Sanna Heikkilä-Daskalopouloksen Lastensuojelun keskusliitolle teettämä selvitys vuodelta 2008 *Maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet palvelujärjestelmässä - Asiantuntijoiden näkökulmia*. Heikkilä-Daskalopoulos tutki mitä tarpeita ja haasteita maahanmuuttajalapsen, -nuoren ja -perheen kohtaavat julkisessa palvelujärjestelmässä. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoita. Selvityksessä haastateltiin myös järjestöjen, lastensuojelun, poliisin ja päiväkodin työntekijöitä. Siinä selvitettiin myös kotoutumisen erityishaasteita tai syrjäytymisriskiä sekä kartoitettiin resursseja. Selvitys pitää sisällään myös kehitysehdotuksia siitä kuinka esiin nousseita ongelmia voitaisiin ratkoa.

Martin Kahanec, Anna Myung-Hee Kim ja Klaus F. Zimmermann selvittivät tutkimuksessaan *Pitfalls of immigrant inclusion into European welfare state* mahdollisia haasteita joita maahanmuuttajien ja pakolaisten inkluusio tuo tullessaan eurooppalaisessa hyvinvointivaltiossa. Tämä tutkimus toteutettiin mielipidekyselynä vuosina 2007 ja 2010. Kyselyyn vastasi 156 asiantuntijaa EU:n jäsenmaista.

Magdalena Tomaszewska tutki työssään *Young ethnic German late resettlers from Poland - (quasi)-forced nature of migration vs. Success of integration* sitä, kuinka Puolasta Saksaan paluumuuttaneiden perheiden lapset selvisivät maahanmuutosta onnistuneesti ja mitä strategioita he tähän käyttivät.

Shadia Rask, Anna-Marie Paavonen, Eero Lilja, Päivikki Koponen, Jaana Suvisaari, Tapio Halla, Seppo Koskinen ja Anu Castaneda selvittivät tutkimuksessaan *Primääriperheiden erossaolo on yhteydessä somalialais- ja kurditaustaisten maahanmuuttaja-aikuisten hyvinvointiin ja kotoutumiseen Suomessa* onko maahanmuuttajan erossaololla primääri eli lapsuuden perheestä, vaikutusta tämän kotoutumiseen ja hyvinvointiin.

Sari Pöyhönen, Mirja Tarnanen, Eeva-Maija Vehviläinen, ja Aija Virtanen tarkastelivat artikkelissaan *Erityistä tukea tarvitsevat aikuiset maahanmuuttajat ja kotoutumiskoulutus asiantuntijapuheessa*, sitä kuinka maahanmuuttaja erityisryhmät otetaan huomioon kotouttamiskoulutuksissa. Tutkimus perustuu sisäasiainministeriön lausuntoihin ja kokeiluhankkeiden kehittämissuunnitelmiin sekä suullisiin asiantuntijakuulemisiin.

4.5 Aineiston analyysi

Aineistolähtöinen analyysi voidaan toteuttaa useilla eri tavoilla. Miles ja Huberman (1994) puhuvat aineiston pelkistämisestä ja ryhmittelystä sekä alakategorioiden, yläkategorioiden, pääkategorioiden ja yhdistävien kategorioiden luomisesta. Heidän mukaansa analyysin teknisessä vaiheessa on tärkeää tunnistaa asioita, joista tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita, eli aineistosta etsitään tutkimusongelman mukaisia kysymyksiä. Tämän jälkeen ilmaisevia lauseita pelkistetään yksittäisiksi ilmauksiksi. Nämä kirjataan ja luetteloidaan. Tämän jälkeen saama kuvaavat ilmaukset yhdistetään ja luokitellaan ja luokille annetaan kuvaava nimi. Luokkia eli kategorioita muodostaessaan tutkija päättää tulkintansa siitä, millä perusteella ilmaisut kuuluvat eri luokkiin. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 167-168.)

Laine (2010) puhuu merkityskokonaisuuksien arvioinnista ja jäsentymisestä eli aineiston kuvauksesta ja analyysistä, niiden esittämisestä ja tulkinnasta sekä synteisistä. Hänen mukaansa tutkimuskysymysten mukaan nostetaan olennainen esiin aineistosta ja kuvataan se luonnollisella kielellä. Tämä avulla muodostetaan merkitysten muodostamia kokonaisuuksia, jotka löytyvät samanlaisuuden perusteella. Analyysissä kuvaukset pyritään tematisoimaan eli nimeämään tee-

maan liittyen, käsitteellistämään tai yleistämään. Synteesivaiheessa merkityskokonaisuuksiksi jaotellusta aineistosta luodaan kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 168-169.)

Siljander (1988) viittaa hermeneuttisen tulkinnan perinteeseen eli valmistelemaan ja koordinoivaan tulkintaan. Hänen mukaansa aineiston analyysissä liikkeelle lähdetään valmistelevast tulkinnasta, joka määrittää tutkittavan aineiston autenttisuuden. Siihen kuuluvat myös tulkitsijan esiymmärrys aiheesta, tekstin pääsanoma ja sen yleinen merkitys. Tämän jälkeen tekstin yksittäisiä sanoja vertaillaan tekstin pääsanomaan ja päinvastoin. Tekstin tulkinta voidaankin ymmärtää eräänlaisena käännöstapahtumana. (Tuomi & Sarajärvi 2018 169-170.)

Kirjallisuuskatsauksessa aineisto voidaan luokitella joko sisällönanalyysinä tai temaattisena analyysinä. Vaikka sisällön analyysi ja temaattinen analyysi etenevät tutkimusprosessina samansuuntaisesti on niillä kuitenkin eronsa. Yhteistä molemmille on aineisto, joka sisällön analyysissä pyritään pilkkomaan pelkistetyiksi palasiksi, kun taas temaattisessa analyysissä aineistosta pyritään tunnistamaan teemoja tai perus- ja johtoajatuksia. Näiden ympärille luodaan kokonaisuus käsittekartan avulla. Käytimme oman aineistomme analysointiin temaattista analyysiä. (Tuomi & Sarajärvi. 2018, 207-210.)

Braun ja Clarke (2006) ovat todenneet, että temaattisen analyysin tulos voi kuvailla ilmeistä tai piilevää sisältöä. Heidän mukaansa on tutkijan päätettävissä, kumpaa sisältöä tutkimuksella haetaan. Moilasen ja Rähän mukaan (2010) temaattisella analyysillä tarkoitetaan olennaisimpien asioiden etsimistä aineistosta pelkistämällä eli teemoittamalla. Tärkeintä ei liene kuitenkaan se, millä nimellä valittua analyysimenetelmää kutsutaan vaan se, että tutkimusaineistoa on käsitelty systemaattisesti, tulokset ovat perusteltuja ja tutkimusraportti kirjoitettu niin, että lukija ymmärtää mitä on tehty. (Tuomi & Sarajärvi. 2018, 213-214.)

Tässä opinnäytetyössä johtoajatuksena oli etsiä aineistosta maahanmuuttoon liittyviä haasteita. Aineistoon tutustumisen jälkeen sen sisällöistä etsittiin tutkimuskysymykseen vastaavia katkelmia, jotka pelkistettiin. Ne jaettiin temaattisen kartan avulla kahteen eri kategoriaan, järjestelmähaasteisiin sekä yksilö- ja yhteisöhaasteisiin. Tulokset raportoimme narratiivisen kirjallisuuskatsauksen muodossa.

Sivulla 25 oleva temaattinen kartta kuvaa prosessia, jolla tutkimuksen tulokset muodostettiin narratiiviseksi kirjallisuuskatsaukseksi. Kartta on esitetty prosessina joka jakaa kotoutumisen haasteet pienemmiksi alaotsikoiksi oikealta vasemmalle. Analyysivaiheessa prosessi olisi voinut olla myös päinvastainen edeten pienemmistä kokonaisuuksista kohti isompaa, eli kartta kuvaa prosessia myös peilikuvana (kuvio 3).

Kuvio 3. Temaattinen kartta

5 Tulokset

Aineistomme perusteella maahanmuuttoa koskettavat haasteet voidaan jakaa karkeasti institutionaalsiin- sekä maahanmuuttajan yksilöstä ja yhteisöstä nouseviin haasteisiin. Institutionaalisilla haasteilla tarkoitamme tässä opinnäytetyössä hyvinvointivaltion palvelujärjestelmään aikojen saatossa muodostuneita maahanmuuttajien kannalta kotoutumista hankaloittavia elementtejä. Yksilöstä lähteviin haasteisiin sisällytämme kantaväestön maahanmuuttajia kohtaan tuntemat ennakkoluulot, sekä erilaisten kulttuurien ja uskontojen aiheuttamat ristiriidat. Tällaiset ennakkoluulot voivat vaikuttaa myös virallisten tahojen toimintaan maahanmuuttajaa kohtaan, kuten virkamiesten asenteet.

5.1 Institutionaaliset haasteet

Lähteidemme perusteella havaitsimme, että institutionaaliset esteet vaikuttavat paljon maahanmuuttajan kotoutumiseen. Näitä haasteita oli havaittavissa läpi koko kotouttamistoimenpiteitä tarjoavan palvelujärjestelmän.

Maahanmuuttajat näyttäytyivät viranomaispuheessa ja sen tavoitteissa heterogeenisenä ryhmänä mutta järjestelmä ei kuitenkaan anna mahdollisuuksia toteuttaa tavoitteiden mukaisia yksilöllisiä toimenpiteitä. Esimerkiksi maahanmuuttajalle tehtävän alkukartoituksen jälkeen, asetetaan hänelle useimmiten tavoitteeksi nopea työllistyminen, arjen hallinta ja perheen kotoutuminen. Tämä voi olla kuitenkin ristiriidassa sen kanssa, mihin maahanmuuttajalla on todelliset valmiudet. Esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomuus ovat este nopealle työllistymiselle. Tämä ongelma koskettaa myös muita erityistä tukea tarvitsevia maahanmuuttajaryhmiä, kuten kotiäitejä, nuoria, vanhuksia ja terveydellisistä ongelmista kärsiviä. Lisäksi maahanmuuttaja voi kuulua usean näistä erityisryhmistä, jolloin hänen tuentarpeeseensa voidaan vastata vain moniammatillisella yhteistyöllä. (Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen & Virtanen, 2011, 134-138.)

Päiväkotien merkitys olennaisena osana kotouttamisprosessia tunnustetaan yleisesti, mutta niille ei anneta riittävästi resursseja toteuttaa kotouttamistoimenpiteitä. Tämä voi estää tai ainakin heikentää yksilöllisen tuen tarjoamista päiväkodissa olevalle maahanmuuttajalapsille. Lisäksi on usein niin, että päivähoido ei ole

paras mahdollinen tukimuoto kotiäideille, kun he itse ovat viranomaisten tarjoamassa kotouttamiskoulutuksessa. (Heikkilä-Daskalopoulos, 2008, 24)

Järjestelmän ongelmana voidaan myös pitää tiedonkulkua viranomaisten välillä. Tiedonsiirto maahanmuuttajan asioista ontuu, vaikka lupa tähän on olemassa. Tämä voi aiheuttaa tilanteen, että kenelläkään maahanmuuttajan kanssa asioivalla viranomaisella ei ole kokonaiskuvaa maahanmuuttajien tilanteesta. Myös lait ja säädökset voivat estää tehokkaan tietojensiirron viranomaisten välillä. Esimerkiksi maahanmuuttajan asioita käsittelevän viranomaisen ei saa käyttöönsä asiakkaansa terveystietoja, jotka voivat oleellisesti vaikuttaa hänelle tarjottaviin kotouttamistoimenpiteisiin. (Heikkilä-Daskalopoulos, 2008, 25-26.)

Kohdemaan viranomaisten toimintaa voi erota täysin niistä käytännöistä joihin maahanmuuttaja on tottunut alkuperämaassa. Maahanmuuttajan voi olla vaikea luottaa siihen, että hän saa tasa-arvoista kohtelua koska alkuperämaan viranomaistoiminta on voinut olla mielivaltaista ja epäjohdonmukaista. Syynä voi myös olla se, että maahanmuuttajat eivät hahmota kohdemaan kotouttamisjärjestelmää ja prosesseja, eivätkä asiantuntijat kommunikoi asiasta hänelle riittävän selkeästi. (Heikkilä-Daskalopoulos, 2008, 18, 22, 26.)

Maahanmuuttaja voidaan viranomaistoiminnassa tiedostamatta luokitella oppimiskompetenssien, kansalaisuuden tai muun syyn perusteella. Tähän vaikuttaa erityisesti maahanmuuttajan koulutustaso ja esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomuus. Viranomaistoiminnassa tämä voi näyttäytyä esimerkiksi holhoamisena, joka voi pahimmillaan sosiaalistaa maahanmuuttajan virheelliseen toimintakulttuuriin. Toisin sanoen maahanmuuttajaa pidetään lapsena, vaikka he ovat aikuisia ja kykeneviä sekä velvollisia päättämään omista asioistaan. (Pöyhönen ym. 2011, 139.) (Heikkilä-Daskalopoulos, 2008, 13.)

Maahanmuuttaja-asiakkaat ovat monine ongelmineen usein ns. vaikeita asiakkaita viranomaisille. Tämä ja työntekijöiden vaihtuvuus sosiaali- ja terveysalalla voivat hidastaa maahanmuuttajan asioiden hoitoa. (Heikkilä-Daskalopoulos, 2008, 33.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö ei aina tunnista maahanmuuttajan hoidon tarpeita. Taustalla voivat olla kulttuuriset syyt tai yksinkertaisesti vain kieli-muuri. Kun maahanmuuttajaperheen aikuiset oirehtivat se heijastuu lapseen. Maahanmuuttajalasten mielenterveyden häiriöitä ei tunnisteta tai ne tulkitaan väärin. Maahanmuuttajalapsen häiriökäyttäytyminen voi vaatia koko perheen tilanteen laajempaa kartoittamista ja kokonaisvaltaista tukea perheelle. Psykiatrista hoitoa ei ole tarjolla näissä tilanteissa kuitenkaan riittävästi. (Heikkilä-Daskalopoulos, 2008, 22-23.)

Vastaanottavassa maassa tunnistetaan harvoin maahanmuuttajien koulutusta puutteellisten tunnistusmenetelmien vuoksi. Tästä syystä maahanmuuttajat päätyvät monesti tekemään koulutustaustansa vähäisempiä töitä. Lisäksi EU-alueen ulkopuolelta tulevat maahanmuuttajat kokevat syrjintää työvoimaviranomais-ten taholta. Paperiton maahanmuuttaja voi useissa tapauksissa jäädä heikkoon asemaan viranomaispalveluiden osalta tai jopa kokonaan niiden ulkopuolelle. Vä-häisiä töitä tekevän maahanmuuttajan haavoittuva asema työmarkkinoilla näkyy erityisesti taantumassa, mikä lisää silloin kotoutumistoimien tarvetta. (Kahanec, Myung-Hee & Zimmermann, 2013, 40-46, 48-51)

5.2 Yksilölliset ja yhteisölliset haasteet

Maahanmuuttajien joukossa on paljon vähän koulutettuja henkilöitä. Jotkut heistä ovat jopa tyystin lukutaidottomia. Myös tällaisille henkilöille annattavalle koulutuk-selle on annettu selkeä työllistymistavoite, vaikka työllistymismahdollisuudet ovat vähintäänkin kyseenalaiset. (Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen 2011, 134.)

Kotouttamisjärjestelmän päätavoitteita ovat syrjäytymisen ehkäisy ja työllistymi-nen. Kotoutettavalle yksilölle monista eri kotouttamisportaista koostuva koko-naisuus ei välttämättä avaudu selkeänä. Itse koulutuksien tavoitteet saattavat jäädä kotoutettavalle hämäräksi. (Pöyhönen ym. 2011, 134.)

Perheenjäsenten kotoutumisen polut ja edistyminen kotoutumisessa voivat poi-keta paljon toisistaan. Tämä saattaa aiheuttaa jännitteitä perhedynamiikassa. Eri-tyisesti lasten pikaisempi kotoutuminen ja kahden kulttuurin väliin jääminen saat-taa eskaloitua nuorten häiriökäyttäytymisenä. (Heikkilä-Daskalopoulos 2008, 27.)

Maahanmuuttajien kotimaan ja kohdemaan erilaiset kulttuurit voivat merkitä isojenkin ristiriitojen syntyä muuttajan ja uuden kotimaan kohdatessa. Kipeitä tilanteita voi syntyä esimerkiksi perheen tyttären kyseenalaistaessa perheen, hänen näkökulmastaan liian vanhanaikaiset, perinteisiin nojaavat kunniakäsitykset. Pahimmillaan tällaiset ristiriidat voivat eskaloitua kunniaväkivaltana. Myös maahanmuuttajamies saattaa kokea kiusalliseksi asioimisen länsimaisessa sosiaali- ja terveysjärjestelmässä alan työntekijöiden naisvaltaisuuden vuoksi. Monissa maissa mielenterveysongelmat ovat eräänlainen tabu ja niihin avun hakemisen pelätään leimaavan henkilön. Erityisen ongelmallista tästä tekee monien pakolaistaustaisten maahanmuuttajien traumaattiset kokemukset ja selkeä mielenterveyspalveluiden tarve. (Heikkilä-Daskalopoulos 2008,27,30-31.)

Suuren yksilöllisen ja yhteisöllisen haasteen maahanmuuttajille tuottavat rasismi, syrjintä ja yleinen epäluulo. Näiden syiden katsotaan olevan yksittäinen suurin ei institutionaalinen este myös maahanmuuttajien työllistymiselle. Nämä ongelmat myös kiistatta hidastavat kotoutumisprosessia. Yleisesti syrjintä yhdistetään kouluttamattomuuteen ja tiedon puutteeseen. Eurooppalaisten asenteen on todettu olevan negatiivinen maahanmuuttajia kohtaan ja sen on todettu muuttuvan entistä negatiivisemmaksi kriisien aikana. (Heikkilä-Daskalopoulos 2008, 21-22.)

Siirtolaisuuden on todettu lisäävän mielenterveysongelmia. Jos maahan muuttanut perhe on hajonnut ja osa perheestä, erityisesti sisaruksista, asuu kaukana, lisää se yksinäisyyden tunteita maahan muuttaneessa. (Heikkilä-Daskalopoulos 2008, 22.)

Kurditaustaisille naisille tehdyn tutkimuksen mukaan sisaruksista erossa asuminen lisää heidän kielenoppimisvaikeuksiaan ja vaikeuttaa työllistymistä. Jos turvapaikanhakija ei onnistu saamaan perhettään uuteen kotimaahan, merkitsee se mahdollisesti hänen hyvinvointinsa ja kotoutumisensa vaarantumista. Mutta jos perhe yhdistyy myöhemmin, kumoaa se todennäköisesti negatiivisen kehityksen. (Castaneda, Halla, Koponen, Koskinen, Lilja, Paavonen, Rask, Suvisaari, 2016, 281.)

Maahanmuuttajan työllistymiselle on ensiarvoisen tärkeää kielitaidon kehittyminen. Maahanmuuttajat ovat työllistyttyään kuitenkin alttiimpia taloudellisten taantumien vaikutuksille ja muuttavat työn perässä kantaväestöä herkemmin. (Kahanec, Myung-Hee, Zimmermann, 2013, 9-10.)

6 Pohdinta

6.1 Kotouttamisen haasteet

Toteuttamamme narratiivisen kirjallisuuskatsauksen myötä selvisi, että vaikka kotouttamiseen on satsattu länsimaissa paljon, ei kotouttaminen ole aina tehokasta ja sitä voisi tehostaa monin tavoin. Tehokkaan kotouttamisen esteenä on paljon kotouttamiskoneiston ja palvelujärjestelmän tehottomuuteen liittyviä ongelmia. Lisäksi tähän tuovat omat haasteensa kulttuuriset erot sekä yksilöiden ja yhteisöjen väliset ristiriidat. Kotouttamisesta vastaavia organisaatioita on suhteellisen helppo muuttaa. Tutkimusten pohjalta saatua tietoa hyödyntämällä käytäntöjä voi kivuttomasti muuttaa enemmän kotoutumista palvelemaan suuntaan. Toisinaan organisaatioiden sujuvan toiminnan esteenä on resurssipula. Mielestämme resursseihin vetoaminen kotouttamisesta puhuttaessa on lyhytnäköistä. Riittävällä satsauksella tehokkaiisiin kotouttamistoimenpiteisiin kotoutunut maahanmuuttaja menee töihin ja alkaa maksaa veroja ja muuttuu taloudellisessa mielessä tuottavaksi yhteiskunnan jäseneksi. Kotoutumiseen sijoitettu euro maksaa itsensä takaisin tulevaisuudessa monin kerroin.

Suomalainen palvelujärjestelmä on rakennettu palvelemaan kantasuomalaisia asiakkaita. Maahanmuuttajalla voi olla toisinaan vaikeuksia saada järjestelmästä tarvitsemaansa apua kielellisten ja kulttuurillisten väärinkäsitysten vuoksi. Palvelujärjestelmää olisi tehokkainta kehittää kuuntelemalla maahanmuuttajan kokemuksia järjestelmän ongelmista. Maahanmuuttaja ei pysty hakeutumaan oikeiden palvelujen ääreen, jos hän ei ymmärrä palvelusta annettuja ohjeita. Tämä edellyttää myös maahanmuuttajien kanssa toimivilta viranomaisilta sekä sosiaali- ja terveysalan työntekijöiltä oikeaa asennetta ja selkeää kommunikointia suomalaisen järjestelmän prosesseista.

6.2 Kokonaisvaltaista kotouttamista

Usein kotouttamispuhe julkisuudessa koskee vain työkäisiä maahanmuuttajia. Haavoittuvimmat ryhmät, kuten perheet, erityisryhmät, lapset ja vanhukset jäävät tämän keskustelun ulkopuolelle. OECD:n Starting Strong Network raportin mukaan syrjäytymisvaarassa ovat juuri maahanmuuttajataustaiset lapset. Raportin mukaan syy tähän on maahanmuuttajien heikko sosioekonominen asema, ei niinkään maahanmuuttajatausta. (Heikkilä-Daskalopoulos 2008, 23, Lastensuojelun keskusliitto 2008.)

Varhaiskasvatus toimii lähellä perheiden arkea ja sen asema tärkeänä osana kotouttamistoimintaa tunnustetaan yleisesti. Se on tärkeä pala lasten syrjäytymisen ehkäisyssä. Päiväkodeissa ei ole kuitenkaan aina resursseja hoitaa kotouttamisvelvoitetta. Ongelmallista on monesti myös se, että maahanmuuttajataustaiset lapset ovat usein kotona äidin kanssa eivätkä he osallistu varhaiskasvatustoimintaan ennen esiopetusta. Tämä on myös ongelma kotona oleville pienten lasten äideille, joiden integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan on hidasta. Perheen kasvaessa he voivat jäädä kokonaan kotiin ja vaille kontakteja ympäröivään yhteiskuntaan. (Heikkilä-Daskalopoulos. 2008, 23-24, Lastensuojelun keskusliitto 2008).

Päiväkodit ovat osa kotouttamistoiminnan ketjua jonka toiminta voitaisiin parantaa huomattavan helposti lakimuutoksilla. Jos päiväkotiryhmässä on suomi toisena kielenä-statusella oleva lapsi, olisi järkevää kasvattaa henkilökunnan suhdelukua lapsimäärään verrattuna. Tämä mahdollistaisi yksilöllisemmän tuen tarjoamisen maahanmuuttajalapselle ja siten kotoutumisen nopeuttamisen. Kokonaisvaltainen kotouttaminen edellyttää riittävien resurssien kohdentamista varhaiskasvatukseen.

6.3 Maahanmuuton kustannukset

Vuonna 2015, josta ulkomaalaisten osuus Suomen väestöstä on vielä lisääntynyt, Suomessa asui noin 230000 ulkomaan kansalaista. Tämä on 4,2% koko Suomen väestöstä. Ulkomailla syntyneiden Suomen kansalaisten määrä on vielä tätäkin suurempi. (Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2014b.) Vertailun vuoksi mainittakoon, että vuonna 2000 Suomessa asui 91 000

ulkomaalaista ja vuonna 1980 Suomessa asui 13 000 ulkomaalaista (Siirtolaisuusinstituutti 2018). Muutos on siis melkoinen suhteellisen lyhyellä aikavälillä. On selvää, että hallitusten oli reagoitava muuttuneeseen tilanteeseen. Olemassa olevia lakeja oli tarkennettava ja uusia oli säädettävä. Tulokkaiden kotoutumisesta piti tehdä tehokasta ja kattavaa, mutta samalla entistä kustannustehokkaampaa. Kotouttamisen aiheuttamat kustannukset olivat lamasta toipuvassa yhteiskunnassa poliittisesti herkkä kysymys ja aiheuttivat vilkasta kansalaiskeskustelua. On olemassa tutkittua tietoa, että matalasuhdanteiden aikana kantaväestön suhtautuminen maahanmuuttajiin on kielteisempää kuin taloudellisesti parempina aikoina. (Alitolppa-Niitamo ym. 2013). Populististen liikkeiden keulahahmot käyttivät kotouttamisen kuluja surutta omien etujensa ajamiseen. Inhimillinen hätä pyrittiin sivuuttamaan valheellisella uutisoinnilla erityisesti turvapaikanhakijoiden maahantulon motiiveista.

6.4 Maahanmuuttajat työvoimareservinä

Yksi Suomen valtion talouden isoista ongelmista liittyy väestön ikärakenteeseen ja työvoimapulaan. Ns. suurten ikäluokkien eläköityessä lankeavat heidän eläkkeensä pienenevän työtä tekevän väestön maksettavaksi. Suomen väestön ikäjakauma on tyypillinen teollisuusmaille, eikä se tue tulevaisuudessa tehokkaasti talouskasvua. Valtion päättäjät ovat miettineet pitkään keinoja väestön epäedullisen ikärakenteen ongelmien kompensoimiseksi. Eläkeikä on nostettu ja erilaisia osa-aikaeläke malleja on lanseerattu. Mikään näistä menetelmistä ei ole tuntunut tuovan ongelmaan kattavaa ratkaisua. Jostain olisi saatava lisää työvoimaa Suomeen. Erityisesti matalapalkka-alat kaipaavat työntekijöitä suomalaisten vältellessä matalapalkka-aloille työllistymistä. Tältä pohjalta on helppo yhtyä päättäjien toiveeseen saada ripeästi työllistettyä maahan muuttaneet, mutta ei vielä työllistyneet henkilöt. Tilastot tukevat kotouttamistoimien tehokkuutta maahanmuuttajien työllistymisessä. Ihmiset ovat kuitenkin yksilöitä. Myös kotouttamiskoulutuksen tulisi olla yksilöllistä.

Työ- ja elinkeinoministeriö teki vuonna 2017 tutkimuksen työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuudesta maahanmuuttajille. Tutkimuksessa kartoitettiin muun muassa julkisten kotouttamiskoulutusten vaikutusta maahanmuuttajien työllisyyteen. Kotouttamistoimenpiteiden työllistymistä tukevasta vaikutuksesta

voi tehdä yhteenvedon: maahanmuuttajamiehet työllistyvät kantaväestöstä poikkeavasti paremmin kuin naiset, pakolaistaustaiset työllistyvät muita maahanmuuttajia heikommin ja kotoutumiskoulutuksen lisäksi muihin toimenpiteisiin osallistuneet henkilöt, erityisesti jos niihin liittyi työkokemuksen saamista, työllistyvät pelkkää kotoutumiskoulutusta saaneita paremmin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

Kaiken kaikkiaan kotouttamistoimenpiteillä on merkitystä työttömien maahanmuuttajien työllistämisessä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, etteivät pelkät kotouttamistoimet riitä työllistämään maahanmuuttajia koko väestön kanssa samalla tasolla. Toisaalta lyhytkin työkokemus suomalaisessa työpaikassa paransi maahanmuuttajan työllistymismahdollisuuksia huomattavasti. Kotouttamistoimenpiteiden, ovat ne sitten TE-keskuksen, kunnan tai kolmannen sektorin järjestämiä, tulisi panostaa lisää työkokemusten kartuttamiseksi maahanmuuttajille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

6.5 YK:n Onnellisuusraportti

Keväällä 2018 Suomea kohahdutti YK:n laatima onnellisuusraportti, jonka mukaan Suomi on maailman onnellisin maa. Tämän tutkimuksen mukaan Suomi on maailman onnellisin maa myös Suomessa asuvien ulkomailla syntyneiden mielestä. (Helliwell, Layard&Sachs 2018.) Länsimaisen demokraattisen valtion hengessä Suomessa on käyty paljon keskustelua, osin itseruoskinnankin hengessä, kuinka olemme hoitaneet turvapaikanhakijoiden turvapaikkaprosessin, turvapaikkaa vaille jääneiden palautuksen lähtömaahansa ja tulokkaiden kotouttamisen. Mielipiteet ovat osin vahvasti jakautuneet. Kummankin äärimallin ajattelijat käyttävät ääntä ja saavat paljon palstatilaa eri julkaisuissa ja sosiaalisessa mediassa. Edellä mainittu tutkimus kuitenkin osoittaa, etteivät turvapaikan saaneet hakijat koe oloaan ainakaan erityisen tyytymättömiksi Euroopan mittakaavassa tarkasteltuna. Tästä meillä on syytä olla ylpeitä ja jatkaa ja edelleen kehittää hyvää kotouttamisen eteen tehtävää työtä.

6.6 Suomen kotouttamistoiminnan kehitys

Vuodesta 2003 vuoteen 2008 kotoutumissuunnitelman tehneiden maahanmuuttajien määrä on selvästi kasvanut. Vuonna 2003 kotoutumissuunnitelman teki 59

prosenttia maahan muuttaneista. Vuonna 2008 maahan muuttaneista suunnitelman teki jo 70 prosenttia. Lisäksi suunnitelmia päivitettiin tarpeen tullen aktiivisesti ja tämän päivittämisen lukumäärällinen kehitys on kasvanut vuosien 2003 ja 2008 välillä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

Kotouttamistoiminta on lisääntynyt vuosien saatossa ja sillä on suuri merkitys maahanmuuttajien työllistymiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Kotouttamistoimintaa tulee ehdottomasti jatkaa ja edelleen kehittää. Suomalainen yhteiskunta tarvitsee työkäisten maahan muuttaneiden työpanoksen. Tietoa maahanmuuttajista ja muista kulttuureista pitäisi opettaa kouluissa enemmän. Huhut ja luulot määrittelevät vieläkin liikaa suomalaista maahanmuuttokeskustelua.

6.7 Eettiset näkökohdat ja luotettavuus

Erilaisten tutkimusten toteuttamiseen liittyy useita eettisiä kysymyksiä ja periaatteita, jotka tutkimuksen tekijän on otettava huomioon. Jokaisen tutkijan vastuulla on noudattaa näitä tiedon hankintaan ja julkistamiseen liittyviä yleisiä sääntöjä. Eettisesti hyvässä tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä jota useat julkiset elimet valvovat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 2009, 23).

Tähän opinnäytetyöhön ei tarvittu tutkimuslupaa, koska se on toteutettu narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Tutkimusmetodimme takia aiheeseemme liittyvät sensitiiviset näkökohdat on siten huomioitu jo alkuperäislähteissä eikä meillä esimerkiksi ole tiedossa niissä haastateltujen maahanmuuttajien tai viranomaisten henkilöllisyyksiä.

Tutkimuksessa analysoimamme lähdemateriaali on hankittu luotettavista lähteistä ja täyttävät tieteellisen artikkeleiden edellyttämät kriteerit. Tutkimusaineiston hankinta ja käsittely on dokumentoitu läpinäkyvästi liitteisiin opinnäytetyö loppuun. Lähdemateriaaleista referoimamme kappaleet on merkitty asianmukaisin lähdeviittein ja kunnioittaen alkuperäisiä kirjoittajia ja niistä on tehty ohjeistuksen mukainen lähdeluettelo. Perehdyimme yhdessä tarkasti analysoitavaan aineistoon, jotta pystyimme vaihtamaan siitä mielipiteitä ja muodostamaan näkemyksemme tutkimuksen suunnasta ja tuloksista. Edellä mainitusta aineistosta löytyy myös listausta tämän päättötyön lopusta.

6.8 Oma oppiminen ja ammatillisuuden kehittyminen

Opinnäytetyön kirjoittamisprosessin aikana oma ammatillinen ajattelumme kehittyi erityisesti tieteellisen tutkimuksen tulosten käyttäjänä. Tiedon hakeminen ja seulonta sujuu aikaisempaa tehokkaammin. Lähdeaineiston lukeminen antoi meille paljon lisää tietoa aiheemme ympäriltä. Maahanmuutto aukeaa meille aivan erilaisena kenttänä kuin ennen opinnäytetyön aloittamista. Kokonaisuus on laaja, paljon detaljeja sisältävä alue, jossa kaikki tapahtumat vaikuttavat toisiinsa.

Lisäksi oma ammatillisuutemme vahvistui erityisesti painottaen reflektiivistä työtettä. Tutkimusta tehdessä huomasimme, että monet maahanmuuttajia koskevat asiat vaikuttavat myös kantaväestöön. Esimerkiksi resurssien vähyys mielenterveystyössä ja lastensuojelussa ei ole pelkästään maahanmuuttajien ongelma.

6.9 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksemme selvitti, että vaikka kotouttamiseen panostetaan länsimaissa paljon ei kotouttamistoiminta aina ole kovin tehokasta. Tieto on usein hajallaan eri toimijoilla, eikä siirry kovin helposti tekijältä toiselle.

Suomessa on otettu terveydenhuollon puolella käyttöön Käypä hoitosuositukset. Nämä ovat tutkimusnäyttöön pohjautuvia kansallisia hoitosuosituksia. Lääketieteellinen tutkimus tuottaa uusia Käypä hoitosuosituksia kaiken aikaa. (Käypä hoito 2018.)

Ehdotammekin, että tutkimuksemme jatkuisi kotouttamisen toimintatapojen kestäväksi ja vaikuttavuuteen liittyvillä tutkimuksilla. Toimiviksi havaittuja toimintatapoja voisi koota yhteen Käypäkotoutus menetelmiksi. Tällaiset koostetut menetelmät voisivat olla esillä esimerkiksi Kotouttaminen.fi -sivustolla.

Kuviot

Kuvio 1. Muun kuin pakolaisuuden vuoksi Suomeen muuttaneen henkilön mahdollisuudet kotouttamistoimiin.

Kuvio 2. Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien saamat mahdolliset kotouttamistoimenpiteet.

Kuvio 3. Temaattinen kartta

Kuvat

Kuva 1. Esimerkkikuva opinnäytetyöhön liittyvästä kirjallisuushausta.

Liitteet

Liite 1. Kirjallisuushaku.

Liite 2. Kirjallisuusluettelo

Lähteet:

Alitolppa-Niitamo A., Fågel S., Säävälä M. 2013. Olemme muuttaneet – ja kotoutumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto ry. Vaasa. Kirjapaino Fram.

Asetus pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen voimaansaatamisesta 77/1968. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077>. Luettu 7.3.2018.

Eronen A., Härmälä V., Jauhiainen S., Karikallio H., Karinen R., Kosunen A., Laamanen J-P., Lahtinen M. 2014. Maahanmuuttajien työllistyminen. Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Työ ja yrittäjyys 6/2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Helsinki. Edita Prima Oy.

European court of human rights 2002. Euroopan ihmisoikeussopimus. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FIN.pdf. Luettu 5.3.2018.

Castaneda, A., Halla, T., Koponen, P., Koskinen, S., Lilja, E., Paavonen, A-M., Rask, S., Suvisaari, J. 2016. Primääriperheiden erossaolo on yhteydessä somalialais- ja kurditaustaisten maahanmuuttaja-aikuisten hyvinvointiin ja kotoutumiseen Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 81(3), 273-287

Heikkilä-Daskalopoulos, S. 2008. Maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet palvelujärjestelmässä - Asiantuntijoiden näkökulmia. Lastensuojelun keskusliitto. 21-22, 27, 30-31.

Helliwell J., Layard R., Sachs J. 2018. World Happiness Report 2018. https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2018/WHR_web.pdf. Luettu 21.3.2018.

Hirsjärvi S., Remes P., & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.

Kahanec, M., Myung-Hee, A. & Zimmermann, K. F. 2013. Pitfalls of immigrant inclusion into European welfare state. International Journal for Manpower (2013):1/34, 9-10.

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. Luettu 23.3.2018

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>. Luettu 21.3.2018.

Mattila M., Björklund K. 2013. Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta. Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa. Turku. Siirtolaisuusinstituutti.

Nieminen T., Sutela H., Hannula U. 2015. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_uso_201500_2015_16163_net.pdf. Luettu 1.4.2018

Pöyhönen, S., Tarnanen, M., Vehviläinen, E-M. & Virtanen, A. Erityistä tukea tarvitsevat aikuiset maahanmuuttajat ja kotoutumiskoulutus asiantuntijapuheessa. 2011. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia. n:o 3. 130-141.

Salminen A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Vaasa. https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. Luettu 28.3.2018.

Siirtolaisuusinstituutti. Tietopalvelut. Tilastot. Ulkomaalaiset Suomessa 1980-2014 (Excel-tiedosto). http://www.migrationinstitute.fi/fi/tietopalvelut/tilastot/#quickset-fi_tietopalvelut_tilastot=2. Luettu 2.4.2018.

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Käypä hoito. <http://www.kaypa-hoito.fi/web/kh/etusivu>. Luettu 1.5.2018.

Suomen pakolaisapu. Pakolaisuus. Sanasto. <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/>. Luettu 10.4.2018.

Tomazewska, M. 2010. Young ethnic German late resettlers from Poland - "(quasi)-forced nature of migration" vs. Success of integration. Journal of Education Culture and Society. (2010):2, 27-50.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2014a. Kotouttaminen.fi. Keskeiset käsitteet. <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet>. Luettu 2.4.2018

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2014b. Kotouttaminen.fi. Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu. <https://kotouttaminen.fi/maahanmuutto-kasvaa-ja-monipuolistuu>. Luettu 27.2.2018

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2014c. Kotouttaminen.fi. Ulkomaalaislaki. <http://kotouttaminen.fi/ulkomaalaislaki>. Luettu 1.4.2018.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2017. Maahanmuuttajat ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuus. Työelämä. 26/2017.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 ja valtioneuvoston periaatepäätös Valtion kotouttamisohjelmasta. Ministeriö. 45/2016. <https://tem.fi/documents/1410877/3506436/Valtion+kotouttamisohjelma+vuosille+2016-2019.pdf>. Luettu 9.3.2018.

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>. Luettu 1.4.2018.

Uusikylä P., Tuominen A., Reuter N., Mäkinen A-K. 2005. Kannattaako kotoutumiskoulutus? Työpoliittinen tutkimus. Helsinki. Työministeriö.

Liite 1. Kirjallisuushaku.

Tietokanta	Hakusanat	Rajaukset	Hakutulokset	Otsikot	Tiivistelmät	Välit	E-aineisto
Arto	Maahanmuutt?, kotout?, perhe?	"Englannin tai suomenkielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2010-2018"	42	42	42	1	http://www.julkari.fi/handle/10024/130701
Arto	Maahanmuutt?, kotout?,	Englannin tai suomenkielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2010-2018	15	15	15	1	https://journal.fi/afinla/article/view/4469
Arto	Immigration, refugee, famil?	Englannin tai suomenkielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2010-2018	1	1	1	0	
Directory of Open Access Journals	Immigration, refugee, famil*, migration	Englannin kielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2010-2018	16/22	16	16	0	

Directory of Open Access Journals	migration and early childhood education	Englannin kielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2010-2018	5/6	6	6	1	E-aineisto pdf google haulla: http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-d4289da3-0feb-4029-b6c3-0e699de98c36
Ebsco Academic Search Elite	migration and early childhood education	Englannin kielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2010-2018. Koko teksti.	5	5	5	0	
Emerald Journals	Immigration, refugee, famil*, migration	Englannin kielinen vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Vuodet 2010-2018. Koko teksti saatavilla.	83	83	83	1	E-aineistot https://ezproxy.saimia.fi:2349/doi/full/10.1108/01437721311319647
Manuaalinen haku Google						1	https://www.lskl.fi/materiaali/las-tensuojelun-keskusliitto/Maa-hanmuuttaja-taustaiset lapset ja perheet palvelujarjestelmassa - asiantuntijoiden_nakokulmia.pdf

Liite 2. Kirjallisuusluettelo.

Tekijät	Julkaisutiedot	Otsikko	tietokanta	Sisällön tiivistys
Pöyhönen, S., Tarnanen, M., Vehviläinen, E-M. & Virtanen, A.5:9	Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2011. Jyväskylän yliopisto.	Erityistä tukea tarvitsevat aikuiset maahanmuuttajat ja kotoutumiskoulutus asiantuntijapuheessa	Arto	Artikkelissa tutkittiin aineistojen ja suullisten kuulemisten perusteella maahanmuuttajien koulutuksesta vastaavien viranomaisten, kouluttajien ja ohjaajien näkemyksiä erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien koulutuksesta.
Rask, S., Paavonen, A-M., Lilja, E., Koponen, P., Suvisaari, J., Halla, T., Koskinen, S. & Castaneda, A.	Yhteiskuntapolitiikka 81 (2016):3	Primääriperheiden erossaolo on yhteydessä somalialais- ja kurditaustaisten maahanmuuttaja-aikuisten hyvinvointiin ja kotoutumiseen Suomessa	Arto	Kvantitatiivinen tutkimus siitä, onko primääri eli lapsuudenperheestä erossaolo yhteydessä somalialais- ja kurditaustaisten maahanmuuttaja-aikuisten hyvinvointiin ja kotoutumiseen.
Tomazewska, M.	Journal of Education Culture and Society. (2010):2	Young ethnic German late resettlers from Poland - "(quasi)-forced nature of migration" vs. Success of integration	DOAJ	Elämänkerallisiin narratiivisiin haastatteluihin perustuva tutkimus Puolasta Saksaan paluumuuttaneiden lapsilla.

				Tutkimuksessa selvitetiin mitkä seikat vaikuttivat onnistuneeseen integraatioon kohde- maassa.
Kahanec, M., Myung-Hee, A. & Zimmermann, K. F.	International Journal for Manpower (2013):1/34	"Pitfalls of immigrant inclusion into European welfare state."	Emerald Journals	Tutkimuksen tarkoituksena on arvioida sosiaalisten palveluiden tarvetta maahanmuuttajilla ja suurimpia esteitä sopeutumisessa sekä sosiaalisesti että työelämään EU-alueella.
Heikkilä-Daskalopoulos, S.	Lastensuojelun keskusliitto. 2008.	Maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet palvelujärjestelmässä - Asiantuntijoiden näkökulmia		Tässä selvityksessä tutkittiin maahanmuuttajalasten, -nuorten ja perheiden tarpeet palvelujärjestelmässä. Selvitetiin myös kotoutumisen erityishaasteita tai syrjäytymisriskiä ja kartoitettiin resursseja. Pitää sisälleen myös kehitysehdotuksia.